

Linnades ja lossides:

moosekandid,
mobiilsus ja muusika-
kultuur keskaegsel
Liivimaal¹

Juhan Kreem

Jobst Amman (1539–1591). Sõjavoor (katke). ÜR 7568

Sissejuhatus

Käesoleva vaatluse eesmärk on dokumenteerida moosekantide mobiilsust keskaegsel Liivimaal. Keskaegne moosekant oli liikuv² ja andis kindlasti tähelepanuväärse panuse laiemasse kultuurikommunikatsiooni. Siinses artiklis on mobiilsuse ja kommunikatsiooni uurimisel kaks eesmärki. Ühelt poolt püütakse siin kaardistada kõige üldisemalt neid ühendusjooni, mis Liivimaa muusikakultuuril oli välismaailmaga. Teiselt poolt on tähtis ka Liivimaa-sisene kommunikatsioon. Viimane pakub võimaluse läheneda erinevate seisuste, käesoleval juhul eelkõige valitsejate õukondade ja linnade kultuurikontaktidele. Praeguse uurimisseisu ja allikate nappuse juures on tekkiv pilt kindlasti paljuski fragmentaarne ja igal juhul ebaühtlane. Samuti on väga raske öelda midagi moosekantide esitatu sisu kohta, kuid selle rekonstrueerimisel

võib ehk tulevikus olla abi just kommunikatsioonistruktuuride tundmisest.

Keskaegsetest moosekantidest Liivimaal on kirjutatud lühemaid ja pikemaid kultuuri-ajaloolisi mistselle. Otto Greiffenhagen,³ Hillar Saha⁴ ja Lilian Kotter⁵ on pööranud oma tähelepanu paremini dokumenteeritud Tallinna rae teenistuses olnud moosekantidele. Hoolimata tõsisest tööst pole aga moosekantide kohta käivat allikmaterjali siiski suudetud ammendavalt katta. Põhjus on siin eelkõige dokumentatsiooni laialipillatuses. Ühiskondliku hierarhia äärealadel või sellest koguni väljaspool asuvate moosekantide tegevust on väga vähe allikates registreeritud. Ainukese rutiinse dokumendikogumi, kust saab hulgaliselt andmeid moosekantide kohta, moodustavad kolm Tallinna rae arveraaamatut aastatest 1432–1533.⁶ Moosekantide

¹ Käesoleva artikli aluseks on konverentsil *Dies Mediaevalis* Hämeenlinnas 1997. aasta septembris peetud ettekanne, mis on siinse publikatsiooni tarvis ümber töötatud ja täiendatud.

² E. Schubert. *Fahrendes Volk im Mittelalter*. Bielefeld, 1995.

³ O. Greiffenhagen. *Revaler Stadtmusikanten in alter Zeit*. – *Baltische Monatschrift*, 55 (1903), lk. 96–115.

⁴ H. Saha. *Muusikaelust vanas Tallinnas*. Tallinn, 1972.

⁵ L. Kotter. *Muusikud Tallinna rae kolmes arveraaamatus (1432–1533)*. – *Vana Tallinn I (V)*, Tallinn, 1991. lk. 71–77.

⁶ KB 1 = *Kämmereibuch der Stadt Reval 1432–1463*. Toim. R. Vogelsang, Köln, 1976; KB 2 = *Kämmereibuch der Stadt Reval 1463–1507*. Toim. R. Vogelsang, Köln, 1983; KB 3 = *Kämmereibuch der Stadt Reval 1507–1533*, TLA, Ad 32, plaanis oleva editiooni käsikiri.

tegevuse regulatsioone leidub näiteks ka 16–17. sajandi luksusmäärustes.⁷ Üksikuid teateid annavad ka saatkondade kuluaruanded, rae kirjavahetus, pärandiinventarid jm.

Mobiilsus ja distsiplineerivad teenistussuhted

Senistes kirjutistes on moosekantide mobiilsus jäänud kõrvalteemaks. Põhiküsimus on olnud eelkõige rahvuslik päritolu. Otto Greiffenhagen on tõdenud, et 16. sajandil olid linna moosekandid küllap enamasti pärit Saksamaalt.⁸ Eestlastest uurijad on viidanud päritolu üldistamise raskustele⁹ või püüdnud saksa nimede tagant otsida eestlasi.¹⁰ Paul Johanseni ja Heinz von zur Mühleni kapitaalkäsitluses sakslastest ja mittedakslastest jõutakse küll tulemusele, et nimematerjal viitab enamasti, kuigi mitte alati, saksa päritolule.¹¹ Autorid rõhutavad lisaks, et allikates esinev väljend *undutsche pyphen* viitab selgelt kohaliku muusikalise traditsiooni eristamisele Tallinna üldpildis. Iseküsimused on muidugi need, kuivõrd oli see kohalik traditsioon Tallinna ametlikul parnassil esil või millised olid selle sidemed saksa traditsiooniga. Selle edasine uurimine, mis kahtlemata oleks vajalik, võib takerduda allikanappuse taha.

Muusikute päritolumaad on allikate põhjal harva võimalik üheselt kindlaks määrata. Seepärast peaksid üldistused olema eriti ettevaatlikud. Kui vaadata aga Tallinna moosekantide mobiilsust tervikuna, siis paistab

silma, et sidemed Saksamaaga on olnud väga tihedad. Tallinna rae arveraamatus leidub teateid Liivimaale saabunud muusikute reisiraha korvamisest,¹² mis viitab asjaolule, et linn oli moosekantide kohaletoomisest huvitatud. 1486. aastast on koguni säilinud Danzigis viibinud muusikute Erhard ja Lennart Roderiga palgatingimuste üle peetud kirjavahetust.¹³ Tihedamalt on dokumenteeritud sidemed hansa-ruumi linnadega, aga üksikteateid leidub ka kaugemalt, näiteks Nürnbergist ja Eisenachist tulnute kohta.¹⁴ Kõiki neid teateid summeerides võib kohe tõdeda, et Tallinna muusikakultuur on olnud tihedas läbikäimises Saksa “emamaaga” ja ametlikul tasandil ka tihti sealt pärit.

Tallinn on olnud ka tähtis vaheetapp moosekantide Liivimaale saabumisel. Näiteks kirjutas 1432. aastal Viljandi komtuur Tallinnale muuseas, et Saksamaalt olla tulnud ordumeisteri teenistusse siirdumiseks kahe asemel kolm pasunapuhujat (*bassuner*) ja et komtuur võtaks meelsasti ühe nendest hoopis enda teenistusse.¹⁵ Tallinna rae arveraamatu järgi viibisid 1454. aastal Tallinnas Preisist tulnud ja edasi Tartusse siirdunud moosekandid.¹⁶ Teateid on ka vastassuunalisest liikumisest. 1436. aastal on Tallinnast Lübeckisse reisinud muusikutele makstud reisiraha.¹⁷ Lisaks transiidile on Tallinnas juba ametis olnud mehi võetud ordumeistri teenistusse. Näiteks kurtis 1425. aastal Saksa Ordu Liivimaa meister Tallinnale, et tema pasunamees on surnud ja et ta soovib, et Tallinn loovutaks talle oma pasunamehe Dietrichi.¹⁸ 1454. aastal maksis

⁷ E. Pabst. Beiträge zur Sittengeschichte Revals. – Archiv für die Geschichte Liv-, Esth- und Curlands 1. Toim. F.G.v. Bunge. Dorpat, 1842, lk. 196 jj., lk. 228–235.

⁸ O. Greiffenhagen. Revaler..., lk. 113.

⁹ L. Kotter. Muusikud..., lk. 74.

¹⁰ H. Saha. Muusikaelust..., lk. 22–23.

¹¹ P. Johansen, H. von zur Mühlen. Deutsch und Undeutsch im mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Reval. Köln, Wien, 1973, lk. 261.

¹² KB 2, nr. 2018 (7.6.1488), *Item betalt denn pipers vor de kost unnde teringhe, de se gedan hadden, alze se umme lant quemen 12 mr*; KB 2, nr. 2135 (30.07.1491), *Item betalt Erharde deme nigen spellemanne, de van Dantzike hir quam, vor syn unkost 6 mr*.

¹³ L. Kotter. Muusikud..., lk. 74.

¹⁴ L. Kotter. Muusikud..., lk. 74; H. Saha. Muusikaelust..., lk. 24–25.

¹⁵ LECUB = Liv-, Est und Curländisches Urkundenbuch I/1–12, II/1–3. Toim. F. G. von Bunge, H. Hildebrand, P. Schwartz, L. Arbusow, A. Bulmeringcq. Reval, Riga, Moskau, 1853–1914. I/8. nr. 643.

¹⁶ KB 1, nr. 944 (9.2.1454).

¹⁷ KB 1, nr. 213, vt. ka nr. 441, *Item scheper Beringere 3 mr gegeuen uor des trumpeters schiplage Johans*.

¹⁸ LECUB I/7, nr. 272.

raad raha kellelegi Matiasemale, et too saaks siirduda linnast edasi ordumeistrilt teenima.¹⁹

Kui varakeskajal kuulusid muusikud ilma pikemate ja rangemalt reguleeritud alluvussuheteta rändava rahva hulka, siis hiliskeskajal, õukonnakultuuri vormide keerulisemaks muutumise ja reglementeerimise käigus saab igavesti rändavast moosekandist linnamuusik või õukonna palgaline. Muusik sunnitakse ühiskondlikus hierarhias kindlale kohale, enam ei soosita ringihulkumist sellest hierarhiast väljaspool. Mobiilsus ei ole siis enam eluviis, vaid ühe isanda teenistusest teise juurde siirdumiseks paratamatult läbitav vaheetapp.²⁰

Liivimaa kontekstis on nende arengute dokumenteerimine keeruline. Tallinna hiliskeskaegsetes allikates paistab suurem osa moosekante olevat mingitpidi teenistussuhetes, kuigi esineb ka rändavaid artiste, nagu näiteks need, keda mainib oma kroonikas Balthasar Russow.²¹ Linna teenistuses olevate ja teiste muusikute vahel tehakse vahet nii Tallinna rae arveraamatus²² kui ka raemäärustes, mis selgelt eelistavad raemuusikuid teistele.²³

Tallinna rae palgal on 15. sajandi jooksul korraga keskmiselt neli moosekanti (arv kõigub tegelikult kahest seitsmeni).²⁴ Tallinna rae arveraamatu põhjal on Lilian Kotter püüdnud hinnata muusikute Tallinna teenistuses viibimise aega. Kuigi moosekantide arvu vaheldumine osutab suurele “kaadrivoolavusele,” on siiski 16. sajandi algusest teada mitu muusikut, kelle “staaž” on Tallinnas olnud üle kümne aasta.²⁵

Pikka ja püsivat teenistussuhet leiab ka teistsugustest allikatest. 1531. aastal suri Tallinnas pillimees Jost Westerwolder.²⁶ Tema üsna lühikesest pärandiinventarist leiame vappidega hõbeketi,²⁷ muusiku ametitunnuse.²⁸ Selle küljes rippuvatest vappidest kuulus üks Krahv Simon von Rietbergile, kes oli surnud Tallinna komtuurina juba 1523. aastal.²⁹ Teine vappidest kuulus aga toonasele Tallinna komtuurile Dietrich Bockile, kes oli olnud Tallinna komtuur alates 1525. aastast.³⁰ Seega oli Jost olnud vähemalt kahe (ja veel mitte järjestikuse) Tallinna komtuuri pillimees. Josti surma puhul loeti üles ka hõbe- ja kuldesemeid, mille pillimees oli juba pandida jõudnud. Nende seas nimetatud ketid ja kilbid jätavad võimaluse, et Jostile kuulus kunagi ka aastatel 1523–1525 Tallinna komtuuriks olnud Paul von Steineni³¹ vapi kujutis. Kuna Josti pandihoidjad olid enamasti Toompea linnuse teenrid ja ametimehed, nagu näiteks peensepp (*kleinsmit*) Jürgen, komtuuri kokk ja komtuuri kirjutaja, siis võiks oletada, et Jost oli linnusest lahkunud alles veidi enne oma surma ja olnud seega Tallinna komtuuride teenistuses vähemalt kaheksa aastat.

Aastal 1442 kirjutas Saksa Ordu Liivimaa meister Heidenreich Vincke von Overberg Tallinnale kellegi Hans *bassuneri*³² asjus.³³ Nimetatud Hans oli olnud kunagi Tallinna teenistuses, selleks ajaks aga viibinud pikemalt meistri juures, kuid soovis siis koju tagasi (*wedder to huwsz*) Tallinna pöörduda. Ordumeister rõhutas, et Hans jäi tema juurde

¹⁹ KB 1, nr. 944 (9.2.1454). 1455 kohtab sama meest juba pärandustülis, vt. LECUB I/11, nr. 418.

²⁰ E. Schubert. *Fahrendes Volk...*, lk. 169, 174–175.

²¹ B. Russow. *Liivimaa kroonika*. Stockholm, 1967, lk. 77; Itaalia trupp Tallinnas 1547. aastal. Tallinna arveraamat viitab ka ühele varasemale, Rootsist tulnud seltskonnale. KB 3, nr. 3792.

²² Näiteks KB 1, nr. 441 (Riia), KB 2, nr. 2870 (Lübecki) jm.

²³ E. Pabst. *Beiträge...*, lk. 196–197.

²⁴ L. Kotter. *Muusikud...*, lk. 73–75.

²⁵ L. Kotter. *Muusikud...*, lk. 75.

²⁶ TLA = Tallinna Linnaarhiiv, f. 230. n. 1. Bt 1 fol. 159–160, 18.07.1531.

²⁷ *Ibidem*, fol. 159v, *Eyne suluern Kede van xxiii loden*.

²⁸ E. Schubert. *Fahrendes Volk...*, lk. 162–163. Sellelaadseid hõbevöösid (kette?) mainitakse ka mujal Liivimaa allikates, vt. LECUB I/11, nr. 418.

²⁹ Simon Graf von Rietberg, Tallinna Komtuur aastatel 1516–1523. Vt. *Ritterbrüder im Livländischen Zweig des Deutschen Ordens*, toim. L. Fenske, K. Militzer. Köln, 1993, nr. 722.

³⁰ *Ritterbrüder...*, nr. 81.

³¹ *Ritterbrüder...*, nr. 841.

³² Teistes allikates mainitud Hans *bassuner*’id võivad kõik olla eri isikud. Vt. *Revaler Geleitsbuch-Bruchstücke 1365–1458*, toim. P. Johansen. Reval, 1929, nr. 1210: (veebuar 1451). KB 1, nr. 1066 (2.01.1458).

³³ LECUB I/9, nr. 908, regest (29.10.1442). TLA, BB 24 III fol. 24r.

just meistri enda palvel ja ei ole vahepeal mujal ringi hulkunud. Nii sellest soovituskirjast kui ka selles esitatud argumentidest jääb mulje, et muusikute palkajad on hinnanud *stabilitas loci* põhimõtet, mis on jällegi märk teenistussuhete stabiliseerimispuust.

Läbikäimine: sõjaretked ja õukonnad

Eelnevast ei tasu järeldada, et moosekantide teenistussuhte reguleerimisega moosekantide liikumine lakkas või nad tegid tööd ainult oma leivaisale. Linnamuusikud on mänginud lisaks raele ka gildide pidustustel ja pulmades, teenides niimoodi lisaraha. Tallinnast on teada ka juhtumeid, kui moosekante antakse ajutiselt mõne teise isanda teenistusse. 1427. aastal palus Otto Brakel, nimekas orduvasall Virumaalt, et Tallinn saadaks oma moosekante tema käsutusse. Palve edastas tallinlastele omapoolse soovitusena ka Narva foogt.³⁴ Seekord andis linn eitava vastuse, sest Tallinnas olevat sel ajal palju pulmapidusid, mille tõttu muusikud olid ülekoormatud.³⁵ Palve esitamine ise paistab viitavat, et muusikute laenamine ei olnud mõeldamatu.

Tallinna linnamuusikute teenimisest väljaspool linna on andmeid eriti Saksa Ordu sõjakäikudega seoses. 1433. aasta sõjaretkele Leetu varustas Tallinn moosekante kaunis põhjalikult. Ostetud on nii hobuseid kui ka õmmeldud uusi riideid.³⁶ Kuigi sõda jätkus,

saatis meister moosekandid kohe pärast retke tagasi, väites, et tal ei ole võimalik neid ülal pidada.³⁷ Siiski on Tallinna moosekandid juba 1435. aastal jälle Leedus käinud.³⁸ Teisal on Tallinna moosekandid osalenud ka linnuste piiramisel. Kui Tallinn 1449. aastal osales Saksa Ordu poolel Saare-Lääne piiskopkonna vallutamisel, siis Kolivere lossi piiramisele on Tallinn saatnud lisaks oma suurtükimeestele ka moosekante.³⁹

Kummalisel kombel on muusikute kasutamine sõjaväljal keskaja sõjaajaloos kaunis vähe tähelepanu pälvinud. Isegi Preisi ristisõdade käsitlustes, kus moosekantide osale on tähelepanu juhitud, figureerivad nad eelkõige õukonnaelu osana,⁴⁰ muusikuid mainitakse otseses seoses sõjaretkedega vaid möödaminnes.⁴¹ Selle põhjuseks on peetud asjaolu, et kaasaegsetes allikates minnakse moosekantidest sõjaväljal mööda,⁴² ja keskendutakse "suurte meeste tegudele". Siiski leiab mõne, kuigi raskestitõlgendatava noppe ka kroonikatest. Näiteks Läti Henriku kirjelduses Beverini piiramisest 1208. aastal nimetatakse muusikainstrumenti, mida oletatavasti mängis kroonik ise ja mis olla piirajaid heidutanud.⁴³ Kui mainitud kirjeldus ongi pisut kirjandusliku alatooniga, siis Tartu 1224. aasta piiramise juures mainib Henrik pillimehi asjalikumask kontekstis. Kroonik kirjeldab nimelt öö läbi kestnud lärmamist, mis seisnes nii relvade täristamises kui ka trummide ja vilepillide puhumises.⁴⁴ Sellise heliefektidega sõdimise otsene funktsioon kroonika teks-

³⁴ LECUB I/7, nr. 565.

³⁵ LECUB I/7, nr. 572.

³⁶ H. Saha. Muusikaelust..., lk. 24–25. KB 1, nr. 14, 15, 16, 20, 34.

³⁷ LECUB I/8, nr. 667. Ordumeister Tallinnale Vönnust 26.02.1433 (regist) ja tekst: *wy senden jw de spellude weddir und danken jw fruntliken, dat gy se uns sanden, jodoch so weren se gantz swak bereden, dat uns etzwelker mate swar wart, dat wy se vort mochten brenghen*. Anm 1. TLA, BB 24 I fol. 190r.

³⁸ KB 1, nr. 175.

³⁹ KB 1, nr. 783, LECUB I/7, nr. 553.

⁴⁰ W. Salmen. Die musikgeschichtliche Bedeutung einiger Litauerfahrten des 14. Jahrhunderts. – Zeitschrift für Ostforschung, 6 (1957), lk. 531–539.

⁴¹ W. Salmen. Die musikgeschichtliche Bedeutung..., lk. 536. Vt. ka: Scriptorum Rerum Prussicarum II. Toim. Th. Hirsch, M. Töppen, E. Strehlke. Leipzig, 1863, lk. 496.

⁴² E. Schubert. Fahrendes Volk..., lk. 197.

⁴³ HCL = Henriku Liivimaa kroonika. Tallinn, 1982, XII, 6. Vt. ka S. Vahre. Muinasaja loojang Eestis. Vabadusvõitlus 1208–1227. Tallinn, 1990, lk. 59–60.

⁴⁴ HCL, XXVIII, 5.

⁴⁵ E. Schubert. Fahrendes Volk..., lk. 198. Vt. ka H. Delbrück, Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der politischen Geschichte. Das Mittelalter. Berlin, 1907, lk. 308.

⁴⁶ B. Dircks. Der Krieg des Deutschen Ordens gegen Novgorod 1443–1448, Deutschland–Livland–Russland. Ihre Beziehungen vom 15. bis zum 17. Jahr-

tist üheselt ei selgu, kuigi vihjamisi võib oletada, et piirajad lootsid nii vastastele hirmu nahka ajada või neid pideva valvelolekuga kurnata. Oletatavasti on muusikute ülesandeks olnud ka avamaalahingutes meeoleu tõstmine, julgustamine, “ülemängimisega” vastase kohutamine või koguni signaalide edastamine.⁴⁵

1444. aastal, kui puhkes sõda Novgorodiga,⁴⁶ palus ordumeister tallinlastelt sõjaväe väljasaatmist ning nimetas sellega seoses eraldi ka Tallinnas olevaid muusikuid (*de pipere und den trommitter*), kes ka juba varem olid meistri juures olnud.⁴⁷ Siinses seoses ei ole võimalik kindlaks teha, kas moosekandid, keda meister mõtles, olid enne olnud temaga koos sõjakäigul või mõnes muus asjas, st. kas meister eeldas muusikutelt ka sõjalist kogemust. Teistele andmetele tuginedes võib siiski oletada, et muusikutel oli sõjaväljal funktsioone, mis olid kõrgesti hinnatud või nõudsid erilist koolitust. 16. sajandi alguses sõlmitud lepingud palgasõduritega Tallinnas ja Riias nimetavad sõdurite seas eraldi trummilööjaid (*trummensleger*) ja pillimehi (*weyffelere, piper*), kellele määrati kahekordne tavaõduri palk.⁴⁸ Juba see üksinda annab alust arvata, et pillimees oli sõjas kõrgesitihinnatud spetsialist. 16. sajandi alguses saatis Liivimaa meister kellegi Heinrich Libendorfi Preisimaale trummilöömist õppima,⁴⁹ mis võib samuti olla seotud muusiku sõjalise funktsiooniga.

Tulgem aga tagasi moosekantide liikumise rahumeelsemate põhjuste juurde. Isanda teenistuses olevad moosekandid võeti kaasa, kui isand oma õukonnaga liikvele läks.⁵⁰ Sellisest mobiilsusest on kõige tuntumad juhtumid seotud Tallinna linna saabunud Saksa Ordu Liivimaa meistri kaaskonnaga. Lisaks meistri moosekantidele, keda sel puhul Tallinna arvetes nimetatakse, said raha ka meistri narrid.⁵¹ Meistri pidulik saabumine on ka Tallinna oma muusikutele tähendanud võimalust valitsejale esineda ja lootust jootrahale. Kindlasti pidi ette tulema ka linna- ja ordu-moosekantide koosmusitseerimist.

Tallinnas käisid mitte ainult ordukäsknike moosekandid. Nii näiteks olid 1460. ja 1462. aastal koos Tartu piiskopiga Tallinnas ka tema pillimehed, kes said raelt jootraha.⁵² Üksikteateid on ka teiste ümberkaudsete piiskoppide, s.o. Saare–Lääne, Riia, Uppsala ja Turu moosekantide Tallinna-külastustest.⁵³ Viimatinimetatud juhtumid paistavad aga siiski olevat enamikus mitte seotud isandate eneste Tallinna-külastusega, vaid mingi sõnumi edastamisega. Kirjade edasitoimetamise kõrval on pillimehed ja hiljem ka heeroldid täitnud oma isandate saadikuülesandeid.

Moosekandid ei ole rakendust leidnud ainult suuremate pidustuste puhul. Muusikute ülesanne oli ka lihtsalt lõbustada linna saabuvaid külalisi. Näiteks kui Tallinna rae saadikud reisisid 1546. aastal Võnnusse ordumeistri jutule, siis kostitasid neid Viljandis nii kohalik raehärra Antonius Flugge⁵⁴ kui ka

hundert. Toim. N. Angermann. Lüneburg, 1988, lk. 29–52.

⁴⁷ LECUB I/10, nr. 26.

⁴⁸ TLA, BB 74 IV, fol. 17 (Tallinna leping), LECUB II/2, nr. 308 (Riia leping).

⁴⁹ LECUB II/3, nr. 678, *hieher gen Königsparg das drumschlaen zw lernen*.

⁵⁰ Preisi paralleel vt. K. Neitmann. Der Hochmeister des Deutschen Ordens in Preussen – ein Residenzherrscher unterwegs. Wien, 1990, lk. 20. 44–45.

⁵¹ A. Mänd. Signs of Power and Signs of Hospitality: The Festive Entries of the Ordensmeister into Late Medieval Reval. – The Man of Many Devices, Who Wandered Full Many Ways. Festschrift in Honor of Janos M. Bak, toim. B. Nagy, M. Sebök. Budapest, 1999, lk. 285.

⁵² KB 1, nr. 1117 (2.8.1460); nr. 1169 (16.4.1462).

⁵³ Riia piiskopi pillimehed: KB 1, nr. 385 (26.6.1439), nr. 817 (heerold 21.3.1450). Saare-Lääne piiskopi pillimehed: KB 2, nr. 1449 (21.12.1471), nr. 1450 (7.4.1472), Turu piiskopi pillimees KB 2, nr. 1414 (1.12.1470), Uppsala piiskopi pillimees KB 2, nr. 1885 (7.7.1484).

⁵⁴ Nimetatud raehärrana juba 1540. aastal (TLA, BB 52 VI fol. 97). 1560. aastal mainitud samanimeline Viljandi bürgermeister võib olla sama perekonna järgmine esindaja. Vt. F. Amelung. Geschichte der Stadt und Landschaft Fellin von 1210–1625. – Jahresbericht der Felliner litterarischen Gesellschaft für die Jahre 1890 bis 1895, Fellin, 1898, Beilage I, lk. 29, 32, 33 (*Flicke, Flüge*).

komtuur Johann von der Recke, kellest viimane saatis lisaks kingitustele tallinlaste juurde ka oma moosekandid.⁵⁵ Sel puhul oli just külalise roll tasuda jootraha, mille Tallinna saatkond ka oma kuluaruandes üles märkis.⁵⁶ Arvatavasti toimus see Tallinnas samamoodi, kuigi linna arvetes selle kohta märkmeid pole. Kulud pidi ju kandma vastuvõtja.

Kuigi mujalt on teada ka muusikute võtmist linnast välja lähetatud saatkondade koosseisu,⁵⁷ siis Tallinnast selle kohta andmed puuduvad. Tallinlaste kuluaruanded mainivad aga teiste maapäevadele ilmunud isandate moosekante. Näiteks 1547. aastal on tallinlased andnud jootraha Liivimaa meistri moosekantidele (allikates pillimehed, trummilööjad, torupillimängijad).⁵⁸ Mõnikord on lisaks meistri muusikutele raha saanud ka maamarsali ja teiste ordukäsknike pillimehed.⁵⁹ Millistel asjaoludel täpsemalt need jootrahad anti, on tagantjärele raske öelda. Selge on aga see, et Tallinna rae saadikud "tarbisid" ordukäsknike moosekantide mängu.

pillimehi on siirdunud edasi ordumeistri kasutusse ja siis teisipidi kohtab ordukäsknike moosekante raehärrade meelt lahutamata maapäevadel.

Milliseid järeldusi annab eelnevast teha keskaegse Liivimaa muusikakultuuri kohta üldisemalt? Käesoleva materjali põhjal ilmnes, et linnas ja õukonnas tarbitud muusikakultuur olid omavahel nii tihedas läbikäimises, et ei saanud seepärast radikaalselt üksteisest erineda. Samalaadse tõdemuseni võib jõuda, kui juurelda hansa-ruumis liikunud moosekantide ja nende poolt Liivimaale sisse toodud muusikakultuuri kallal.

Kokkuvõte

Moosekantide mobiilsust keskaegsel Liivimaal annab iseloomustada vaid visandlikult. Allikatest ilmneb esimeses järjekorras tihedam läbikäimine Saksa linnadega, samuti see, et Tallinn on kohati olnud muusikute maaletoomisel vahepeatuseks. Teenistussuhete püsivusele ja reglementeeritusele vaatamata on moosekandid liikunud ka provintsisiseselt. Rae moosekant võis mängida nii kodaniku pulmas kui ka olla kutsutud vasalli tarbeks mängima. Linn võis oma moosekante saata ka sõjakäikudele. Tallinna teenistuses olnud

⁵⁵ TLA, BL 2 II fol. 11v (sept. 1545), fol. 14v, 15 (veebr. 1546).

⁵⁶ Samamoodi on Tallinna saadikuid lõbustanud 1539. aastal Riia linna muusikud. TLA, BL 2 II fol. 100v.

⁵⁷ E. Schubert. *Fahrendes Volk...*, lk. 166.

⁵⁸ TLA, BL 2 II fol. 26v, Wolmar 1547.

⁵⁹ TLA, BL 2 II fol. 26v, fol. 89r. Summa vaheldub kümnest kolme margani, mis võib viidata muusikute hulga kõikumisele.